

A

KERESKEDELMI SZERZŐDÉSEK MEGÚJÍTÁSA ELŐTT.

Oly ország, mely anyagi jólétét elő akarja mozdítani: saját termelésének fölöslegét, melyet elfogyasztani nem képes, más országoknak nyújtja, cserében oly czikkeért, melyek ott termeltetnek, vagy ott képezik azon ország fölöslegét; ezen csere mindenütt a kínálat és kereslet által lévén szabályozva. Ez volt az országok fejlődésének és termelési történelmének módja, és a legrégebb történelem tanúsága szerint, a kereskedelem a csere útján már a legrégebb népeknél ezen az uton nyerte eredetét.

A csere élénkülte, mely a forgalom növekedésével karöltve jár, az egyes árúknak, melyek termeltetnek, árára is határozottan nagy befolyással van, miután a fölösleget képező árúk más országba vitetvén, ott piacra találnak s a belföldi termelést a szabad verseny uralma alá helyezik. A locomotió könnyebbülése által, a jelen században minden ország azon termelésre utaltatik, melyre legalkalmasabb, vagy melynek fölöslegét legjobban képes értékesíteni.

A 19-ik században az egyes országok közgazdasági életére ezen rendszer fogadtatott el, mint a mely a jólétet leginkább előidézi. A szabad kereskedés eszméje az egyes népek és országok között a forgalmat leginkább élénkítő emeltyűnek tekintetett; a mely minden országot azon termelésre utal, melyre az legalkalmasabb, melylyel a világversenyt kiállani leginkább képes; de ennek elfogadásával tény az, hogy minden országnak termelési viszonyai egy nagy átalakuláson mentek át, mert gyakran egész más utra tereltettek: egyes

termelési ágak, melyek azon rendszer elfogadása előtt védve voltak más országok hason termelése elől, azontúl a versenyt kiállani lettek kénytelenek, vagy pedig a más országokból jövő árúk jósága vagy olcsósága által kiszorítottván, többé piacra nem találhattak.

Kétségtelen azonban, hogy ezen rendszer az egészségesebb termelést honosította meg, és nem mesterséges eszközökkel, azaz vámokkal, akarta egy országnak iparát fentartani, hanem mindig egy országnak vagy népessége többségének érdekét tartotta szem előtt, a helyett, hogy egy osztálynak, az iparosok osztályának javára, az egész népességet amazok adózóivá tette volna, mivel arra törekedett, hogy a fogyasztók árúikat minél jobban és olcsóbban szerezhessék be.

A hajózási törvények és utána a gabona-törvények eltörlésével, Anglia a negyvenes években ezen rendszert tényleg érvényre is emelte. Bár igaz az, hogy egyrészt akkor már ipar oly fokon volt, hogy nem félhetett a világversenytől, — és különben is ipartermelésének, eoloniáiban az ott még mai napig is érvényben levő protectionalisticus irány folytán, a piacot fentartotta és biztosította, — de másrészt az is tény, hogy eme rendszer alatt érte el forgalma azon fokot, melyet a legmerészebb nemzetgazdák sem mertek volna előre megjósolni.

Franciaországban 1860-ban a Cobden és Chevalier közreműködésével Angliával kötött kereskedelmi szerződés emelte érvényre a szabadkereskedési irányt, és ennek példáját csakhamar Sweicz, Németország, Belgium, Olaszország és Ausztria is követték, úgy hogy kivéve Oroszországot és Amerikát, majd minden országban emez áramlat tapasztalható a közgazdasági törvényhozásban, vagy azon kereskedelmi szerződésekben, melyek napjainkban az egyes országok között érvényben vannak.

Azonban a „laissez faire, laissez passer“ Gournay-féle doctrina igen is tág értelmezésének és érvényesülésének tulajdonított sok országban, hogy egyes iparágak stagnáltak, nem emelkedtek eléggé, vagy hogy az áruforgalmi kimutatások több behozatalt mutattak fel mint kivitelt egy-egy évben az illető országra nézve.

És habár igaz is az, hogy megzavartatott egyes országokban az egyensúly a termelés és fogyasztás között, minek folytán

például egy ország több értékű árút hozott be, mintsem kivitt, a mi a termelés csökkenésére látszott mutatni, ez által a külföld részére adózóvá vált; e tünemény igen sokak által a szabadkereskedési irány elfogadásának tulajdonított kizárólag. Az árukivittelt és behozatalt feltüntető lajstromok, melyek minden országban a vámhivatalok által vezetettek, tüntetik fel azon forgalmat, mely két ország között kifejlődött, — de még ez nem elégséges a termelési és fogyasztási viszonyok megítélésére.

Az árubehozatal és kivitel közötti különbszet neveztetett el: kereskedelmi mérlegnek.

Ez alatt a mercantilisták az egy országból kivitt és oda behozott árúk közötti értékkülönbszetet értették; és miután akkor ezen különbszet kiegyenlítésére csak is a nemes érczek használtattak, azért az arany és ezüst a legnagyobb becses birónak tekintetett, és tehát minél több arany és ezüstnek behozatalára kellett egy országban törekedni és azt a kereskedelmi politika főczéljául kitűzni.

Azóta az áruforgalom különbszetei, a hitelviszonyok kifejlődése folytán, annak sokféle eszközei által és nem a nemes érczekkel egyedül egyenlítettnek ki. A mercantilisták szerinti kereskedelmi mérleg már többé fel nem elevenithető, mert azt a kor túlszárnyalta. De azért az áruforgalom két ország között még most is figyelmet érdemel, és különösen az utolsó évtizedben Németországban, Ausztriában és Olaszországban a nemzetgazdák részéről nagy figyelemmel kísértetett és hatása az illető ország közgazdasági állapotára nézve kutattatott és abból a legkülönösebb következtetések vonattak.

Ennek kifolyásából Ausztriában is a szabadkereskedelmi és védvamos irány között élénk harc fejlődött ki, mely a szenvedélyességig ment már mindkét részről. Különösen azon körülménynél fogva, hogy 1876—1877-ben a külfölddel kötött legtöbb kereskedelmi szerződések lejárnak és azok megújítása van napirenden. Ausztria jövő kereskedelmi politikája, — a vámszövetség megújításának küszöbén, — reánk nézve is fölülte nagy fontossággal bír, és már csak azon viszony miatt, mely érdekeinket az övékhez köti, — a mi figyelmünket is méltán fölébresztheti. A szomszédban tehát a szabadkereskedés és a védvamos irány minden régi argumentumai és szám-

adatai elővételnek, melyeket mindkét rész az ellenfél álláspontjának meggyengítése céljából felhoz.

Hazánkban eddig általában az uralkodó nézet a szabadkereskedési irány felé hajlik. Először azért, mert azok, a kik előtt a magyar állam, mint külön egész vétetik fel, a védvámok behozatalához azért nem éreznek hajlamot, mert ha még Ausztria is agricol államnak tekintetik, úgy még sokkal több joggal tartathatik Magyarország kiválóan agricol államnak, ennek ipara még sokkal hátrább lévén fejlődésében, és ipar hiányában nem lévén mit megvédenie; másodszor Magyarország tudatában van annak, hogy vámok emelése azon czikkeknél, melyek külföldről hazánkba behozatnak, és melyekkel szükségleteink fedeztetnek, azokra kétszeres eredményt idéznének elő, először a külföldi iparcikk megdrágíttatnék a vámnak hatása által, mely rá kivettetik a határon, másodszor a vámterületen belől termelt ugyanazon iparcikk is egyidejűleg megdrágíttatnék legalább is a vámtétellel, mert a belföldi iparuk már nem lenne mit tartania a versenytől, mely eddig az iparcikk áraira nézve szabályozó volt. — Ennek tehát a fogyasztóra nézve csak az lehetne következése, hogy azon czikkek beszerzése neki több költséget és kiadást okozand. — Ebben keresendő főindoka a szabadkereskedési áramlatnak Magyarországon azoknál, kik az Ausztriával közös vámterületet fel akarják a jövőre nézve is tartani és ennek folytán a megköteendő kereskedelmi szerződésekben az 1865-ben érvényre emelkedett irányt akarják a jövőre nézve is érvényesíteni.

Az osztrák védvámok az egész közös vámterületre nézve a védvámrendszert, ha csak a mérsékelt védvámrendszert is, óhajtanák érvényesíteni a megköteendő kereskedelmi szerződésekben: erre nálunk auxiliariusokra nem igen találunk, ámbar nem vonható kétségbe azon állításuk, hogy: ha az egész monarchia, illetőleg a vámszövetség terén az egész lakosság, az anyagi jólétben előhalad egy helyes kereskedelmi politika hatása alatt, akkor a vámterület egyik részének — tehát Magyarországnak, — a jólétben mulhatatlanul részesülnie kell; feltéve, hogy egyenlők a termelési feltételek.

De ettől eltökintve, van hazánkban egy igen tekintélyes párt, mely nem a közös vámterületre nézve óhajtaná a védvám-

rendszer életbe léptetni, hanem Magyarország és Ausztria között kivánná a vámsorompókat újból felállítani, úgy a mint azok 1848 előtt fennállottak és ebből hazánknak 20 — 30 millió forint évi jövedelmet gondolnak ez által biztosítani. Ezek is a védvamosok által általában használt érvclésekkel szoktak harezolni; ezeknek állítását a 20 — 30 millió frt évi jövedelemre nézve egészen önkényes számnak kell tekintenünk, de ennek megvitatása jelen dolgozatomnak keretén túlmenne.

Visszatérve azonban az Ausztriában folyó küzdelemre a védvamosok és a szabadkereskedők között, tekintsük közelebb-ről a mindkét irány mellett és ellen felhozottakat.

A védvamosok, kiknek vágyai a 10°/_o vámoknak 20°/_o-ra való emelésében összpontosulnak, azt állítják, hogy a vámhivatalok által szerkesztett kimutatások tanúsítják, hogy 1870 — 1875-ig terjedő 5 évi időszakban, a közös vámterületnek áruforgalmában 608.2 millió frttal több volt a behozatal, mint a kivitel, s hogy eme passivitas világosan bizonyítja, miszerint az ipartermelés mezején a 65-iki szerződések óta hanyatlás állott be előhaladás helyett; valamint hogy az is kétségtelen, hogy épen oly iparcikkek hozattak be legnagyobbbrészt, melyek a belföldi termelést kiszorítják és a fogyasztási képességnek csökkenéséről is tanuskodnak.

Erre a szabadkereskedők azt válaszolják, hogy épen az a körülmény, hogy több volt behozatala a vámterületnek, mint sem kivitele, az legnagyobb bizonyítéka anyagi előrehaladásunknak és a jólét fokozódásának, mert fokozódott fogyasztási képesség és az árúk megvételéhez való nagyobb képesség épen az előhaladást tüntetik fel.

Ha több fogyasztatik, mint termeltetik, az egy ország közgazdászati haladásában még nem akadály, ha az productiv czelokra történik, ha fizetési képessége nem alteráltatik.

Bár Anglia példája e helyen nem szolgálhat döntő útmutatóul, mégis tanulságos lehet reá hivatkoznom: — Angliának árumérlege, 1854 — 1873-iki időszakban, tehát 20 év alatt évenként körülbelül 500 millió frttal passiv volt, azaz több volt behozatala a külföldről, mintsem kivitele oda, (1874-ben 1300 millió forinttal), de könnyen fizethette ezen több behozatalát azon kamatok és egyéb czimen vett tartozások és

fizetések által, melyeket a külföldről kapott évenként, és melyek a több behozatalának értékét tetemesen felülmúlták.

A kamatok és egyéb fizetések, melyeket Anglia az állampapírok, részvények és a külföldön elhelyezett tőkái után nyer, évente képesítik őt az árúbehozatal értéktöbbletét kiegyenlíteni, sőt még fölöslege is marad, mely tőkeképződésre szolgál, s melylyel nemzeti vagyona gyarapodik; ezen egyéb fizetésekben a bizományi üzleti nyereség is, — melyet Anglia a hajózás által és a kereskedelmi transaetiók vitele által, melyeknek oroszányrészét, mint közvetítő, ő kapja az egész világtól, — bennfoglaltatik.

Francziaország és Németország is, az egyéb czímen nyert tartozásokból nagy összeget húznak évenként, tehát ha még passiv lenne is árúmérlegök, de fizetési egyenlegük nem az, és tehát a behozatal többletét van még mivel fizetniök.

De ez eset Ausztriára nézve nem alkalmazható, mert nemcsak árúmérlege a fennemlitett 5 évben kedvezőtlen volt, hanem fizetési egyenlege a külfölddel szemben sem volt kedvező, mert majd évenként a külföldi hitelre szorult a két állam megzavart háztartása. Iparvállalataink, vasutttársulataink nagy részben külföldi tőkéből vették eredetüket, viszont külföldi értékek és idegen állampapíroknak csak igen kis része van birtokunkban. Hacsak az osztrák államadósság évi kamatterhét 109 millió frtra vesszük fel, (ennyi felel meg körülbelül azon hivatalos jegyzékben közölt összegnek, mely az államadósság convertálásánál közöltetett) és vagy 25 millió frtra becsüljük a magyarországi államadósság kamatterhét, a vasutttársulatok és iparvállalatokat és ezek kamatait, melyek külföldre mennek, nem is számítva, azt hiszem, bátran tehető Ausztria fizetési egyenlegének „tartozás“ rovata e czímen legalább 100 millió forintra évenként. Ha tehát nem is fogadhatjuk el Anglia példáját, mint döntő argumentumot Ausztriára nézve is a fennemlitettek nyomán, mégis kénytelenek vagyunk annak megítélésére, hogy az osztrák védvamos nemzetgazdák azon állítását, miszerint az ipari productio az 1865-iki szerződések óta hátrament, a 608 millió frt több behozatalnál közelebbről szemügyre venni: mert ha ezen összehasonlításból az tűnik ki, hogy több nyers anyag és segédanyagokból származik ezen több behozatal, — és

nem a kész gyártmányok behozatalából, — akkor határozottan ebből inkább a fogyasztási viszonyok megváltozása, illetőleg a fogyasztási képesség nagyobbodása következethet, mint sem az ipartermelés csökkenése; mert abban, hogy a feldolgozott nyersanyag és ipartermék átlagban a nyerstermény értékét megkétszerezi, semmi kétség sem lehet, pedig éppen a védvamosok állítják, hogy az iparcikkek több behozatala a mezőgazdasági termelés fölöslegével egyenlített ki.

Lássuk mindenekelőtt a vámhivatalok összesített kimutatásai szerint a segédanyagok, melyek feldolgozásra szánva, behozatala és kivitele következő képét:

	Behozatal	Kivitel
1870:	113.7 millió frt	86.7 millió frt
1871:	149.5 » »	104.6 » »
1872:	145.5 » »	94.1 » »
1873:	129.5 » »	124.0 » »
1874:	205.6 » »	122.6 » »

Tehát miután 1865-ben 99.3 millió frtot tett a behozatal és 110.6 millió frtot a kivitel, ennél fogva 71-ben 56.2 millió frttal több, 72-ben 62.7 millió frttal több, 73-ban 16 millió frttal több, 74-ben 94 millió frttal több segédanyag dolgoztatott fel az ipar által, mint 65-ben, és e szerint legalább 100 millió frttal emelkedett az ipartermelés évenként, feltéve, hogy a segédanyagok termelése a belföldön ez idő alatt nem változott.

Ezen számadatokra a védvamosok csak azt felelik, hogy ezen összeállítás, a segédanyagokkal való kereskedésben nem biztos, mert nem tudatik, hogy a hivatalos statisztika mit ért az iparnak szánt segédanyagok alatt, — és valjon ez alatt nem értetnek-e élvezeti cikkek is. — Ezen feltevés megdöntetik, ha a segédanyagok számtételeit még alosztályaira is felosztatjuk és len, gyapot, gyapju és vasipar segédanyagjait, külön-külön vesszük szemlélet alá.

A leniparnál.

Len, kender több behozatal vámmázsákban a 62—66-ki időszakban 195.459 mázsa volt, mely feldolgozásra volt szánva;

1872-ben 402,671 mázsa több behozatal

1873 » 482,954 » » »

1874 » 609,300 » » »

Ha fel is tesszük, hogy a len- és kendertermelés belföldön nem emelkedett, sőt hogy csökkent, még sem vehetjük fel, hogy oly mérvben apadt volna, mintsem a behozatal emelkedett, és ekkor az ipartermelésnek ez ágban emelkedésére kell következtetnünk.

Vagy a gyapot- és gyapotsfonalakat tekintsük a hivatalos adatok szerint:

	Gyapot többbehozatal		Gyapotsfonal többbehozatal
1862—1866.	401,233 vmázsa.		113,129 vmázsa.
1867—1871.	858,357 »		193,826 »
1872.	949,782 »		249,515 »
1873.	850,517 »		201,020 »
1874.	1.042,180 »		207,983 »

Ezen segédanyagnak többbehozatala, mely a vámterületen feldolgoztatott, az ipartermelés emelkedését ez ágban világosan bizonyítja, bármennyire panaszkodnak a gyapotgyárosok, hogy a kereskedési szerződések érdekeiket sértik; és bár nem állitható, hogy a kétszeresnél is nagyobb gyári feldolgozás pusztán a szerződések folyománya, mert 62-től 66-ig a gyapotgyárak az amerikai polgárharc által, az egész világon pangásnak voltak kitéve, és ezen időszak után mindenütt egyiránt megint virágzásnak indultak. Ennélfogva a védvamosok ezen számtételeket tagadásba nem vonhatván, csak is azt hozhatnák fel a szerződések károssága mellett, hogy azok nem létében a gyapotipar még nagyobb lendületet nyerhetett volna, — bár ezt bebizonyítani fölötte nehéz lenne. Hozzá kellett tenni e helyen, hogy ha a gyapotsfonal vámtétele emeltetnék, valamint a gyapotárúk is, ennek következése a belföldi fogyasztásnak eszkénése lenne; azon árúk versenyképessége a vámtétel folytán apadván, apadna a kivitel is, a kivitelben előálló kevesebbséget a belföldi fogyasztás emelkedése pedig nem kárpótolná.

A gyapjura nézve a bevitel és kiviteli kimutatások a következő képet adják:

1862—1866.	Bevitel: 223,641 vmázsa.	Kivitel: 351,579 vmázsa.
1867—1871.	» 293,204 »	» 357,834 »
1872.	» 376,782 »	» 217,593 »
1873.	» 213,837 »	» 304,477 »
1874.	» 303,211 »	» 244,796 »

Ezen ágban a segédanyagok több feldolgozása látszik feltűnni, mert míg 62—66-ig mindig átlagban 128,000 vmázsával több volt a kivitel mint a behozatal, a szerződések életbe lépte óta, azaz az utolsó 8 évben átlag a kivitel javára 25,000 vmázsával több tűnik fel évenként. De ha a belföldi gyapjútermelés ezen időszak alatt csökkent is, és ha tehát elfogadjuk is, hogy a gyapjúfonal gyártás nem emelkedett, hanem maradt olyannak, mint volt 10 év előtt, még akkor is a gyapjúárúk gyártásánál emelkedést kell constataálnunk, miután a 62—67-iki időszakban 58,000 vámmázsával több volt ebben a kivitel, mint a behozatal, holott az utolsó nyolcz évben csak 14,000 vmázsával multa fölül a kivitel a behozatalt a gyapjúárúknak, és tehát a belföldi fogyasztásnak emelkednie kellett; a vámfelemelés bizonyára versenyképességét ez árúknak kérdésessé tenné, miután a jelenlegi alacsony vámok mellett is ez ágban jelentékeny kivitel van.

Hogy a vasipar, melyet a védvamosok mint a védelmet leginkább igénylő ipart szeretnek előtűntetni, a szerződések életbe lépte óta nem hanyatlott, azt maga azon körűlmény igazolja, miszerint több mint 100 millió forint fektettetett be ezen iparág kiterjesztésére; és habár azon idő óta alapított új telepek és finomítók közül, — a 73-diki crisis befolyása alatt — több nem egészséges alapon nyugvó vállalat tönkre is ment, mégis a nyersvas termelés és annak feldolgozása nem hogy csökkent, de nagy mérvben emelkedett.

Hogy ezen crisis az egész vámterület fogyasztási képességét apasztotta, az kétségtelen; és tehát ez iparág is szenvedett alatta, de nem roskadott volna össze még ennél több vasgyár, ha több nem alapított volna a védvám reményében. De lássuk a hivatalos adatokat:

Nyers és régi törött vas:

1862—66. —	193,292	vmázsával	több	behozatal
1867—71. —	2.606,104	»	»	»
1872. —	4.353,711	»	»	»
1873. —	3.510,955	»	»	»
1874. —	849,062	»	»	»

Durva öntött vas:

1867—71.	—	95,592	vmázsá	több	behozatal
1872.	—	269,167	»	»	»
1873.	—	244,166	»	»	»
1874.	—	84,004	»	»	»

A nyers vas behozatala tehát 2·7 millió vmázsát teszen átlag évenként. A belföldi nyersvas-termelés a 62—66-iki időszakban átlagban 6·4 millió mázsát tett, 67—74-iki időszakban, tehát a szerződések életbe lépte óta 8·4 millió vmázsára emelkedett évente, azaz 2 millió mázsára vehető az évi emelkedés; ha ezt a több nyers vas behozatalhoz hozzá adjuk, akkor az évente feldolgozott nyers vas 4·7 millió mázsát teszen, azaz 73%-val több nyersanyag dolgoztatott fel vasgyáraink által, mint a szerződések előtt. Ezen roppant emelkedés daczára emez időszakban a kész vas-árúk behozatala 2½ millió vmázsát tett ki körülbelül. Ugyanakkor a vasut-sínek behozatala 62—66-ig 37·465 mázsáról, 67—71-ig 1.549,124, 73-ban 1.049,633, 74-ben 205,246 mázsára növekedett, ennek oka a nagymérvűleg folytatott vasutépítésekben keresendő, valamint a vasgépek és géprészek behozatala is ebben találja fel indokát.

És hogy a több behozatal daczára, mennyire emelkedett a vas gyári termelése, az még abból is kitűnik, hogy például míg sín-kivitel azelőtt nem is létezett: 1874-ben, midőn a belföldi szükséglet kevesbedett a befejezett vasutak miatt, 140,735 mázsa szerepelt a kivitelen; a gépek kivitele a szerződések előtti 5 évben átlagban évenként 38,627 mázsa volt, ezek hatása alatt folytonosan emelkedett úgy, hogy 1874-ben 268,623 mázsát ért el. Épen így emelkedett a finomabb vasneműek kivitele, 62—66-diki időszakban 100,000 mázsáról évenként, 74-ben 165,000 mázsára. És az osztrák aczélneműek, a nagy szükséglet által előidézett behozatal daczára, az utolsó években a kivitelen 10%-nyi emelkedést mutatnak.

Ezen adatokból világosan láthatni, hogy az ipartermelés a szerződések óta nem hogy csökkent, hanem emelkedett, habár constatálva van, hogy az iparárúk behozatala a kivitelt felülmulta: ennek indoka a fokozódott ipartermelést meghaladó növekedett fogyasztásban található.

Miután ezen adatok a hivatalos vámkimutatásokból merítvők, ha ezek nem szolgáltatnak is teljes biztosságot, miután súlyvámok is a központban számíttatnak át értékre, a főiparokban mégis megközelítő képét nyújtják a forgalomnak. És ebből láthattuk azt, hogy a leniparban a gyári termelés emelkedett, valamint a kivitel is lenárúkbán, miután a belfogyasztásban változás nem igen fordult elő. A gyapotiparban szintén emelkedést tapasztaltunk. A gyapjuipar nem igen változott, a kivitel kevesbedését a belfogyasztás emelkedésének tulajdonítottuk. A vasiparnál, a kész vasneműek óriási behozatala daczára, egy még nagyobb belföldi gyártást észlelhettünk. Magyarázata a fogyasztási képesség ily mérvű emelkedésének a hosszú évek során át tartó stagnatio után a két áldásos termés folytán 1867-ben beállott, talán nagyon is rohamos gazdasági felvirágzásban keresendő; s azon körülmény, hogy 68—73-ig csakis vasutak 1000 millió forint értékig épültek, és hogy tömérdek iparvállalat létesült, mely a 73-iki crisis alatt megsemmisült: maga feljogosít ama feltevésre, hogy ezen időszak alatt legalább 6—700 millió frt idegen tőke vándorolt be a monarchiába, a mennyit kitett körülbelül passiv árumérlegünk ezen időszak alatt. Mert, hogy a monarchiában egyedül megtakarított fillérekből létesítették mindezen vállalatok, azt senki sem állithatja komolyan.

Hogy ezen nagymérvű tőkebevándorlás csakugyan bekövetkezett a külföldről e célra, e fölött kétség nem létezhetik. Valamint az is világos, hogy eme tőkebevándorlás a több árú-behozatal útján történt, habár csak részben fektetett productiv célokra.

Legjobban bizonyítja ezen állítást az, hogy a több árú-behozatal, mely 608 millió frt volt az említett 5 évben, nem egyenlített ki nemes érczek behozatala által, miután ama nemes érczek nem is léteztek a monarchiában, mit leginkább megerősít azon körülmény, hogy az osztrák bankjegyek disagiója éppen 1870-től 1874-ig 21%-al javult, azaz 121%-ról körülbelül alparira. Leggyorsabban éppen 1872-ben, mikor a több behozatal 225 millió frtot tett ki, apadt az agio egy évben 11%-al. Ha pedig ekkor ezen években nagy összegű nemesércz fizetések történtek volna, melyek külföldre lettek volna kiküldendőek, akkor nem szállhatott volna le ily gyorsan az agio.

Mivel fizette volna tehát Ausztria-Magyarország a több behozatalt? ha mint a védvamosok állítják, a több behozatal csakugyan gyártmányokból, — melyek nagyjából a mezőgazdaság terményeinek fölöslegéből lettek kiegyenlítve, — állott volna. Ezen állítás azonban téves, mert a kimutatások bizonyossága szerint, ezen 5 év alatt minden árnemnél majd csaknem épen oly emelkedés tapasztalható, mint a gyártmányok behozatalánál. Élvezeti cikkek és segédanyagok, valamint a gyártmányok a behozatalban egyaránt nagy emelkedést mutatnak, és mind ezek a termelés fokozódását épen nagy, mint a növekedett fogyasztást világosan bizonyítják.

Ha tehát a több behozatal sem a nemes éredek kivitele által, minek az agio emelkedéséből kellett volna kitünni, sem az osztrák vámterületnek termelési fölöslegével nem egyenlített ki, akkor még csak egy lehetőség marad fenn, hogy t. i. új adósságok útján történt a több behozatalbani árúknak kifizetése.

Hogy a közös vámterület passiv árumérlege daczára mégis megtakarított valamit minden évben és ez által nemzeti vagyont gyarapította, azt senki sem fogja tagadni, és megdöntetlen azon elv, hogy állandóan egy országnak sem tehet fogyasztása többet, mintsem termelése kiteszen, — fogyasztási ezélokra pusztán a hitel nem létezik.

Árumérleg ingadozása, az igaz, a termelés és fogyasztás közötti arány megváltozása által áll elő, de sohasem oly módon, hogy például a kedvező mérleg a termelés emelkedését, vagy a kedvezőtlen mérleg a fogyasztás növekvését tanúsítaná egy országban, hanem ez pusztán termelési módok megváltozásáról teszen tanuságot. Mert három eset lehetséges egy vámterületre nézve: vagy egész munkaerejét élvezeti cikkek (gabona, bor stb.) termelésére fordítja, és ekkor fölöslegét idegen országokban kamatozásra befekteti és kedvező lesz árumérlege, vagy termelési fölöslegét saját területén fekteti be, és ekkor a külfölddeli kereskedésben mérlege semleges lesz, mert csak élvezeti cikkek cseréjében fog állani, vagy pedig nemcsak saját termelési fölöslegét fekteti be kamatozásra saját területén, hanem még idegen országok tőkét is, és ekkor kedvezőtlen leendő mérlege, mert ekkor az idegen tőkét

mint árút fogja behozni területére, — és ez történt Ausztriában az utolsó 5 évben.

A védvamosok a tőkének akár kivitelét, akár behozatalát árualakban mindig mint hihetetlen szeretik odaállítani, pedig nemcsak pénz tekinthető tőkének. A pénznek természete, hogy csak egy bizonyos határig vétetik fel a forgalom által, ezentúl azon forgalmi területről, melyben már elég van, akaratlanul eltávozik és oda megyen, a hol újabb szükségleteket elégít ki. Ez történt itt az utóbbi 5 év alatt, midőn idegen árúk több behozatala által sok idegen tőkét vett fel az osztrák-magyar vámterület, így vándoroltak németországi és hollandi pénzek a monarchiába, a nélkül, hogy saját termelésünk hanyatlott volna. Hiszen a nagy tőkebevándorlás előtt is el volt foglalva munkaerőnk: a nagy vállalkozások és beruházások megindításakor, melyek a 67-iki időszak után egyszerre nagy lendületet nyertek; ezen munkaerők más foglalkozásra lévén utalva, előbbi foglalkozásaiktól el lettek vonva. Ennélfogva ezen mindennapi szükségletek kielégítésében, melyek termelésével ezen munkaerők előbb el voltak foglalva, egy nagy hiány idéztetett elő a jelennek termelése és fogyasztása között, mely akkoron a külföldi kereskedelem által lett fedezve.

Azon kérdésre, hogy miképen történhetik, hogy a külföldi árúk több behozatala és a tőkebevándorlás egymást kiegészítik, és épen egyidejűleg fordul elő az egyik, mint a másik, (amint a védvamosok is állítják, hogy épen Ausztria adósságok útján fizette ki több árúbehozatalát) a magyarázat igen egyszerű: a tőkekivitelű országban, melynek saját területén akkor nagyobb vállalatok nem létesítettek, a munkabér foglalkozás hiányában apad, de azon ország termelése mégis versenyképes fog maradni, másrészt a tőkebevitel alatt álló ország, mely a jövőben gyümölcsöző vállalatokat létesít és tőkebefektetéseket eszközöl, saját munkaerejét azon idő alatt igen magas áron lesz kénytelen megfizetni, — mert a kereset a munkabér emelkedését idézi elő, — termelése megdrágittatik saját területén, és több termelésétől elvonatván, bizonyos árúknál hiánya lesz, — melyekre azonban a kereslet által szüksége lévén, az ut egyengettetik arra, hogy az árúk a tőkekivitelű eszközös országból a tőkét bevívő országba a leg-

könnyebben bejuthassanak. Ennek megvilágítására szolgáljon a következő példa: ha a nagyvállalatok idejében Ausztriában 2000 millió frtig beruházások eszközöltettek és ebből: 1300 millió frt belföldi megtakarítás útján, — 700 millió frt külföldön kölcsönzött tőkéből, és ugyanekkor a több árúbehozatal is 700 millió frtot tett, — akkor a védvamosok szerint 10% vámemelés léptettetett volna életbe, azon célból, hogy a több árú behozatal megkevesbítették és megakadályoztassék. — Ennek eredménye lett volna, hogy az iparosok azon kilátásban, hogy nyereséges üzletet fognak csinálhatni, még több iparvállalatot létesítettek volna tegyük fel 50 millió frttal; czenkívül a nagyobb kereslet a munkabér emelkedését idézte volna elő, mit ismét 100 millió frtra tegyünk. Akkor, a helyett hogy összesen 2000 millió — 2150 millió frtra lett volna szükség és tehát a 700 millió frt helyett 850 millió frtra menne a tőkebevándorlás. Ezen példa szerint a vámemelés folytán emelkedett munkabér által a fogyasztás elősegítettén bár, a belföldi ipar még ekkor sem lenne képes a belföldi fogyasztást kielégíteni, — és tehát a több behozatala az árúknak ekkor sem lenne kizárva, — az árúk a vámemelés daczára mégis, bár megdrágítva, de bejönnének, — csak hogy ez által a külföldnek, tőkési fejében, még nagyobb lenne a tartozásunk. Minden vámemelés csak azt eredményezné utoljára is, hogy annak hatása alatt az aránylag olcsó befektetések megdrágulnának, és minthogy idegen tőkékre szükségletünk fenmaradna, ezeket akkor is árúk alakjában hozhatnánk be hozzánk. De hogy a védvamosok által a passiv kereskedelmi mérleg legalább részben kevesbítették, abban a védvamosoknak igazuk van, mert ezek az árúforgalmat csökkentik és a tőkebevándorlásnak akadályul szolgálnak, de nem azon okból, hogy a belföldi termelés és fogyasztás közötti viszony általuk megjavíttatnék.

A védvamosok hatása alatt megdrágíttatnak a vállalatok és befektetések, melyeknek megtételére a tőkebevándorlás szükségeltetik. Nem a tőkepenzesek idegenkedése okozza, hogy ellen-szenvük lenne egy védvamos által elzárt ország ellen, de a vállalkozási szellem egyszerre megbéníttatik; a vállalatok által termelt árúk megdrágulnak, és tehát nem lehetnek oly nyereségesek: a tőkepenzeseknek pedig nem indifferens, hogy nye-

rcséges-e a vállalat vagy nem, melyre tőkét kölcsönzik. — A fogyasztási cikkek megdrágulása folytán, még a megtakarítás is kevesbedik egy országban. Ez természetes következmény, melyet hiába akarunk tagadni.

A mondottakból tehát láttuk azt, hogy egyrészt az osztrák ipari termelés, a szerződések alatt, nem hanyatlott, és másrészt hogy a több behozatal, azaz a passiv árúmérleg, a nagymérvű tükebevándorlásnak következménye. Világosan bebizonyított, hogy a több bevételben, a mezőgazdasági mékek és segédanyagok többre mennek, mint az iparcikkek ezen idő alatt, mivel a több behozatalnak az ipari segédanyagok 16%-át, az élvezeti cikkek 15%-át és a gyártmányok pedig 9%-át teszik összkereskedelmünkkel szembe. Nem ment tehát hátra mezőgazdaság és ipar az osztrák-magyar vámterületen, hanem az idézte elő a több behozatalt, hogy a nagy vállalatok korszakában a belföldi termelés nem tudott annyit előhozni, termelni, mint a menyire szükség volt mindazon vállalatok befejezésére és vitelére, melyek akkor megkezdettek. A több behozatalt képező életmenyünk: bor, és szövő és kötőanyagokból, épültek vasutaink, épen úgy, mint épülhettek volna a gépek és vasmenyekből, melyek behozattak. Az emberi munkásoknak, melyek a vasuti gátokat felhánták és a sineket rakták, ruházatra és élelemre is volt szükségök; vajjon a külföld küldötte egyenesen számukra az élelmet és ruházatokat, vagy pedig a pénzt küldötte volna ezek beszerzésére: az, ezen szempontból tekintve, indifferens, és miután a nemzetközi forgalomban a pénz nem szokott küldetni, tehát ruhamenyü és élelemcikkek alakjában érkezett hozzánk. Hogy ezzel karonfogva, a túlspeculáció következtében, a fénytűzésnek is nagy tere volt, és hogy a behozott árúknak egy része improdnctive fogyasztatott el, azért a szerződések és szabadkereskedelmi irány felelőssé nem tétethetik.

Épen úgy mint németországi tükepénzesek Ausztriában fektették be a 600 millió frtot, mely árúküldemények útján találta útját oda: ugyancsak Franciaország is árúküldeményei, tehát kivitel útján róttá le 5 milliárdnyi hadi kárpótlását Németországnak. A nemes érczeknek ingadozására nézve Franciaországban, úgy mint Ausztriában is, az eredmény ugyanaz volt,

pedig az egyik a tőkekivített eszközölte, míg a másik, az utóbbi, a tőkebehozataalt.

Mindkét államban a nemes-érez készlet növekedett ez alatt, mit Ausztriában az ezüst-agio csökkenése tanusit, Franciaországban a bank szaporodott érczkészlete. És ennél élesebb bizonyíték nem kívánható, hogy az áruforgalom és a tőkebevándorlás az érczpenz forgalomtól független is lehet, és ettől nem befolyásoltatik: ha nem is vonható kétségbe, hogy ezeu factoroknak kölcsönösen egymásra egy bizonyos befolyása ne lenne, mely azonban inkább alárendelt. Ausztriának fizetési egyenlegére sokkal nagyobb hatással volt egyrészt az államháztartásnak ezen idő alatti kedvezőtlen volta, mely csak a nagyobb takarékoság által foghatna jobbra fordulni, — másrészt a tőkebevándorlás, mely nem nyereséges és hasznos váltatokba fektettetett be.

Ha a túlspeculatio korszakában nem lettek volna érvényben a szerződések, bizonyára még kétszerte több iparvállalat létesítettvén, azok utólag tönkre mentek volna azon közgazdasági crisis hatása alatt, mely a continens nagy részében még ma is uralkodik; míg így, a létező ipar, az igaz, a megpróbáltatás korszakán, — nehéz küzdelmek után, de megifjult erővel — keresztülmenve, bátran állithatni, hogy jelenleg egészséges, és magában foglalja jövőjének biztosítékát.

Az államhitel sohasem tévesztendő össze a nemzetközi kereskedelmi hitellel, mert míg az előbbi improductiv czélokra is igénybe vétethetik sok országok kormánya által, a nemzetközi kereskedelmi hitel egy ország rendelkezésre csak productiv czélokra nyújt tőkét, és ezért mondottuk elébb, hogy fogyasztási czélokra állandóan nem létezik hitel. Ezt alkalmazva a vámterületnek passiv árumérlegére: a több behozatal élvezeti cikkekben, szőtt és kötött árúban vagy szövetekben, nem kölcsön utján jutott hozzánk és egyenlített ki részünkről, hanem azt jó váltókkal voltunk kénytelenek kifizetni; egyidejűleg a külföld nekünk vasuti papírjainkra és zálogleveleinkre tőkét kölcsönzött és rendelkezésünkre bocsátott, mely szükségleteink szerint, árúk formájában küldettünk magunknak tőkét.

És e szerint az épen nem hihetetlen állítás, hogy az idegen tőkék, a több behozatalban feltüntetett árúknban jutottak hozzánk.

Az osztrák védvamos irány egyik leghatalmasabb bajnoka Neuwirth „Zollpolitik és Handelsbilanz“ ezimű munkájában az 1870—1874-iki 5 évi időszak passiv árümérlegéből az elszegényedés és a nemzeti vagyonosodás hátramenetelére következtetett és a mérsékelt protektiót kívánja életbe léptetni, a kereskedelmi szerződéseinkben az általa ügyesen összeállított adatok és érvelések sokakat meg is ingattak előbbi nézeteikben, miért egy rövid visszapillantást kell következtetéseire tennünk.

A kereskedelmi mérleg csak arra enged következtetni, hogy valjon egy ország eladósodása a külföld iránt emelkedett vagy csökkent-e. De eladósodás és elszegényedés — illetőleg a nemzeti vagyon hátramenetele között nagy a különbség, mert egy magán ember is tőkéjét elköltheti, a nélkül, hogy egy krajczár adósságot csinálna, egy üzletember pedig évenként igénybe veheti hitelét, üzletét kiterjesztheti és mégis meggazdagodik.

Ha Ausztria több behozatalának kiegyenlítésére, valamint a külföldi szelvények fedezésére újabb értékpapirokat bocsájt ki, és kötelezettségeinek ily módon teszen is eleget, még azért elszegényedése bekövetkezni nem fog. Csak az a kérdés mindig, valjon productiv, azaz hasznot hajtó és nyereséges üzletekre és vállalatokra történtek-e a befektetések? A magán ember is elpusztul, ha adósságokat csinál rossz üzletekre, de akkor sem a hitel rontja meg őt, hanem a rossz üzlet.

Ha az új tőkebefektetések kisebb összegre mennének is egy bizonyos időben, mint a külföldön megkötött új adósságok, akkor is azt lehetne mondani, hogy a vagyonosodás visszament, pedig ez activ kereskedelmi mérlegnél is előfordulhatna; mivel ha például 50 millió forinttal több lenne egy évben a kivitel mint a behozatal, és az évben esedékes szelvényekért a külföldnek 100 millió frtot kellene fizetnünk, és ugyanazon évben csak 20 millió frtnyi befektetés történt volna, akkor az activ mérleg daczára azon évben Ausztria 30 millió forinttal szegényedett volna el.

Tehát rosszul következtetnénk, ha azt mondjuk, hogy a több behozatal mindig elszegényedést jelent egy országra nézve, vagy azt, hogy a 70—74-iki időszak passiv mérlege Ausztriában, a

nemzeti vagyon apadását eredményezte. Ha ezzel tisztában akarunk lenni, azt kell keresnünk, hogy mely összeg nagyobb: vajjon új adósságaink a külföldön, vagy pedig a belföldön tett tökebefektetések lettek-e nagyobbak ezen időben. Mindkét eset: vagy a belföldön új értékpapírok kibocsátása, vagy pedig ezeknek a külföldöni elhelyezése által, történhetik csak. Ha erre az az ellenvetés tétotnck, hogy belföldi értékpapírok, melyek a belföldön voltak elhelyezve, a külföld javára nagyban eladattak a végből, hogy a belföldön az új kibocsátások elhelyeztethessenek: — akkor ezen nagybani eladása az értékpapíroknak megczáfoltatik az osztrák rente árfolyamának világos tanúsága által, mely ezen öt év alatt 60%-ról 70%-ra emelkedett, azaz: az ausztriai kamatláb 7%-ról 6%-ra szállott le. Minden a tőzsdén megforduló ember tudja azt, hogy a kibocsátások a 70—74-iki időben nem egészen a külföldön voltak elhelyezve, a minek bizonyítéka, hogy tökepenzesek, kiknek tudomásával történtek ezen újabb adósságok és kibocsátások, még sem következtek Ausztria elszegényedésére, mert különben a kamatláb nem csökkent volna, miután egy a bukás felé közeledő háznak adandó kölcsön kamatai inkább növekedni szoktak.

Az osztrák-magyar vámterület az 1870—74-iki időszakban tehát nem ment az elszegényedés felé, ha csak nem az által, hogy mind a hitel igénybe vétele, mind saját megtakarított filléreinkből létesített vállalatok egy része elhibázottak voltak és nem nyereségesek, ezt azonban a kereskedelmi mérlegnek nem tulajdoníthatjuk, mint inkább saját könnyelműségünknek.

A belföldi vagyongyarapodás számbavétele nélkül a kereskedelmi mérleg épen nem nyújt a nemzeti vagyonról hü és megbízható képet, és nem enged következtetni egy ország vagyonosodására vagy az ellenkezőre.

De ha az állítás, hogy a passiv mérleg elszegényedésre mutat, elesik, akkor Neuwirthnek ebből vont következtetései sem állanak, hogy tudniillik passiv mérleggel a valuta helyreállítása és fentartása szintén a lehetlenségekhez tartozik, miután, mint fentebb rámutattunk, épen Ausztriában a bankjegyek disagiója akkor apadt leginkább, midőn 1875-ben 222 millió

forinttal több volt behozatalunk miut kivitelünk, és az egész passiv mérleg ideje alatt a disagio apadt.

Ezekben felsoroltuk röviden az ezen szellemi barzban felhozott érveléseket, a 65-iki szerződésekben foglalt irány fenntartása, vagy elvetése mellett; ezek folytán kénytelenek vagyunk elismerni, hogy inkább a szabadkereskedés mellett harczolóknak és azok okoskodásának kell a diadalt kívánnunk. Ha az olvasóra, csak részben is meggyőzőleg batnom sikerült, úgy elértem óhajomat.

Ha a forgalom folytonos emelkedésével a termelés ugyanoly növekedését fogjuk tapasztalni, mint a milyenre utaltunk, ha az államháztartásban az egyensúly takarékoság által érvényesülni fog és a productiv befektetések már gyümölcsözni fognak, akkor a passiv kereskedelmi mérleg sem fog többé oly sokak előtt a termelés és fogyasztásban oly hátramenetelt bizonyítónak tartatni, mint eddig.

A legközelebbi parlamenti tárgyalások, a monarchia mindkét felében, már e részben előterjesztendő vámtariffák irányára nézve bizonyosságot fognak nekünk nyújtani, és ekkor már könnyebb leend jelen dolgozatomnak következtetéseit vonni, hazánk fejlesztésének az anyagi téren s gyakorlati irányban mi-módoni előmozdítására nézve.

GR. DESEWFFY AUREL.